

Оксана Кучерук,

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
світової літератури та методик викладання філологічних дисциплін,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
ORCID ID 0000-0002-7040-986X,
okucheruk1@ukr.net

Вікторія Білявська,

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри
світової літератури та методик викладання філологічних дисциплін,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
ORCID ID 0000-0001-5676-3945,
wiktoria11288@gmail.com

Лариса Шевцова,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
світової літератури та методик викладання філологічних дисциплін,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
ORCID ID 0000-0002-6343-782X,
lshevtsova@ukr.net

ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНО-МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто теоретичні і практичні питання проблеми формування риторично-мовленнєвої культури студентів-полоністів у процесі навчання польської мови як іноземної. Акцентовано на суті риторично-мовленнєвої культури, на складності процесу її формування, що передбачає врахування етичного, емоційно-інтелектуального, мовного, мовленнєвого, комунікативно-прагматичного, власне риторичного аспектів. Наведено сучасні принципи організації розвивального навчання мови, що становлять основу риторично-мовленнєвої підготовки майбутніх учителів-полоністів, окреслено методи, які забезпечують реалізацію відповідних умов. Наголошено на важливості діяльності студентів з образотворення засобами мови; моделювання комунікативних, зокрема й риторичних, ситуацій та шляхів їх розв'язання; на необхідності дотримання текстоцентризму у створенні культуродоцільного освітнього середовища; технологічності та інноваційності навчання. Зосереджено увагу на особливостях методики мозаїчного навчання польської мови як іноземної, що базується на ідеях інтеграції, яка забезпечує мотивацію та ефективність освіти. На основі ефективних практик, які дають позитивний результат у справі формування риторично-мовленнєвої культури студентів на заняттях з польської мови як іноземної, запропоновано відповідні методичні рекомендації за кількома напрямками навчальної діяльності. Ідея пропонованої системи роботи передбачає збагачення словника студентів, сприймання зразків ораторського мистецтва, їх аналіз, інтерпретацію, наслідування, аналіз комунікативних ситуацій, комунікування, створення власного риторичного тексту в різних жанрах.

Ключові слова: методика навчання польської мови, студенти-полоністи, риторично-мовленнєвої культури, принципи розвивального навчання мови, методи навчання, мозаїчне навчання.

Оксана Кучерук, Виктория Белявская, Лариса Шевцова. Формирование риторически-речевой культуры будущего учителя в процессе обучения польскому языку

В статье рассмотрены теоретические и практические вопросы проблемы формирования риторически-речевой культуры студентов-полонистов в процессе обучения польского языка как иностранного. Акцентируется на сути риторически-речевой культуры, на сложности процесса ее формирования, что предполагает учет этического, эмоционально-интеллектуального, речевого, коммуникативно-прагматического, собственно риторического аспектов. Приведены современные принципы организации развивающего обучения языку, составляющие основу риторически-речевой подготовки будущих учителей-полонистов, определены методы, которые обеспечивают реализацию соответствующих условий. Подчеркнута важность деятельности студентов по созданию образов средствами языка; моделированию коммуникативных, в том числе и риторических ситуаций и путей их решения; необходимость соблюдения текстоцентризма в создании культуросоответствующей образовательной среды; технологичности и инновационности обучения. Внимание сосредоточено на

особенностях методики мозаичного обучения польского языка как иностранного, основанной на идеях интеграции, которая обеспечивает мотивацию и эффективность образования. На основе эффективных практик, которые дают положительный результат в деле формирования риторически-речевой культуры студентов на занятиях по польскому языку как иностранному, предложены соответствующие методические рекомендации по нескольким направлениям учебной деятельности. Идея предлагаемой системы работы предусматривает обогащение словаря студентов, восприятие образцов ораторского искусства, их анализ, интерпретацию, подражания, анализ коммуникативных ситуаций, коммуницирования, создание собственного риторического текста в различных жанрах.

Ключевые слова: методика обучения польскому языку, студенты-полонисты, риторически-речевая культура, принципы развивающего обучения языку, методы обучения, мозаичное обучения.

Oksana Kucheruk, Victoria Bilyavska, Larysa Shevtsova. The formation of the rhetorical and speech culture of a future teacher in the process of learning Polish

The article deals with theoretical and practical issues of the formation of the rhetorical and speech culture of students-Polonists in the process of learning Polish as a foreign language. The essence of the rhetorical and speech culture and the complexity of the process of its formation are emphasized which involve taking into account the ethical, emotional-intellectual, linguistic, speech, communicative-pragmatic, proper rhetorical aspects. The modern principles of organization of developmental language training, which form the basis of rhetorical and speech training of future Polonist teachers, are outlined; the methods that ensure the implementation of appropriate conditions are also described. The importance of students' activities in language education; modeling communicative, including rhetorical, situations and ways of their solving; the need to adhere to text-centricity in creating a culturally appropriate educational environment; technologicalness and innovativeness of studies are underlined. The peculiarities of the mosaic teaching methodology of Polish as a foreign language based on the ideas of integration which provides motivation and effectiveness of education are focused on. Appropriate methodological recommendations for several directions of educational activity are offered on the basis of effective practices that give a positive result in the formation of students' rhetoric and speech culture in the Polish language as a foreign language. The idea of the proposed system of work involves enrichment of the vocabulary of students, the perception of samples of public speaking, their analysis, interpretation, imitation, analysis of communicative situations, communication, creation of their own rhetorical text in different genres.

Key words: Polish language teaching methodology, Polish students, rhetorical and speech culture, principles of language developmental learning, teaching methods, mosaic teaching.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Ознакою сьогодення є те, що одним із пріоритетних напрямів розвитку державної політики в Україні визнано євроінтеграцію, з огляду на це в останні роки активізувався інтерес суспільства, наукових і освітніх працівників до Республіки Польща, оскільки ця країна Європейського Союзу є близькою до України як територіально, так і ментально, культурно, історично. Зросла кількість охочих вивчати польську мову, а українські заклади освіти пропонують відповідні послуги. Збагачення змісту фахової освіти майбутнього вчителя-полоніста в українському ЗВО в наш час актуалізує питання риторичної підготовки студентів-філологів у процесі вивчення польської мови як іноземної. Це зумовлено значною мірою тим, що в педагогічній сфері дієве мовлення вчителя, побудоване на засадах істини, добра, краси, має особливе значення для ефективного виконання професійних і суспільних ролей. У контексті сказаного виникає питання, як навчати студентів-філологів, щоб у майбутньому вони могли майстерно здійснювати педагогічний вплив культуровідповідним словом на мисленнєво-мовленнєвий розвиток своїх учнів у межах шкільного курсу польської мови.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Аналіз наукових робіт, присвячених полоністичній лінгводидактиці, свідчить, що окремі аспекти навчання польської мови як іноземної привертають увагу українських дослідників (В. Кононенко, І. Кононенко, А. Кравчук, Н. Подлевська та ін.). Наприклад, Н. Дорогович розглядає чинники, що відіграють важливу роль у формуванні та розвитку граматичної компетентності студентів під час викладання польської мови як іноземної, акцентує увагу на важливішій ролі комунікативного підходу до навчання польської граматики [1]. Л. Яковенко як пріоритетний визначає когнітивний підхід до навчання польської мови, зокрема доводить думку, що виробленню стійких навичок розрізнення чоловічо-особових і нечоловічо-особових форм у польській мові сприяє використання когнітивної методики [10]. У праці [3] послідовно висвітлено питання контрастивної граматики української та польської мов тощо. Незважаючи на інтерес науковців до проблем навчання польської мови як іноземної, у лінгвометодичній теорії і практиці риторичний потенціал польськомовної освіти реалізується неповною мірою.

Мета статті – визначити умови риторично-мовленнєвої підготовки майбутніх учителів-полоністів та розглянути ефективні методи її реалізації на заняттях з польської мови.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відповідно до окресленої проблеми постають такі питання: у чому суть риторично-мовленнєвої культури як її формувати в процесі навчання польської мови як іноземної? Розглянемо їх детальніше в площині методики навчання польської мови студентів-полоністів. Риторично-мовленнєва культура – це складник більш загального поняття, яким є риторична культура. Риторично-мовленнєва культура базується на риторичній моделі мовленнєвої взаємодії, остання має форму оприявлення за допомогою мовних засобів.

Як зазначає Л. Мамчур, риторична культура мовця виявляється в умінні добирати такі засоби мови, які найбільш точно, виразно можуть передати думки й почуття, багатство духовного світу, власні знання і переконання, стилістичну виразність [6, с. 184-185]. Риторично-мовленнєва культура містить комунікативно-мовленнєвий і риторичний складники. Погоджуємося з висновками О. Залюбівської, що риторична культура як складне, багатоаспектне поняття корелюється з поняттями мовленнєвої, комунікативної культури, комунікативної компетентності, але не вичерпується ними. Риторична культура пов'язана не просто з умінням говорити, а з «триєдиним» умінням впливати на розум, почуття і волю слухача. У визначенні риторичної культури необхідно виділити духовно-моральний аспект. Через риторичну культуру виявляється здатність особистості реалізовувати у своїй риторичній діяльності прагнення до більш справедливого світу, до удосконалення таким чином себе й суспільства. Рівень риторичної культури особистості варто визначати не лише за дотриманням мовцем законів риторичної діяльності, а й за рівнем свободи й творчості у ній. Мовець, що володіє риторичною культурою, є продуктом культури й через свою риторичну діяльність долучається до творення культури [2, с. 47].

Зазначене стосується насамперед переосмислення методичних засад вивчення польської мови. Зокрема, А. Кравчук, Є. Ковалевський акцентують на тому, що однією з вимог «Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» (ESOKJ, за польськими джерелами) є уніфікування термінології. Варто звернути увагу на формування в процесі навчання польської мови мовно-комунікативної компетентності (компетентності, що дає змогу особистості функціонувати в суспільному житті за допомогою мовних засобів). Це стосується формування лінгвістичної компетентності (знання про мову), соціолінгвістичної (адекватне збереження мовних норм представниками, які проживають в іншому щодо мови та культури середовищі, а також їхня відповідність до носіїв мови, які мешкають на території країни-батьківщини), прагматичної (практичне використання мови з метою комунікації). Важливе значення має розуміння мовної діяльності (застосування мовної компетентності в конкретній сфері життя, створення текстів для виконання цього завдання), тексту (усний чи писемний дискурс), що стосується сфери життя, для роботи з яким варто виконати мовно-комунікативне завдання), сфери життя (різних секторів суспільного життя, з-поміж яких можна виділити освітній, професійний, громадський), стратегії (організованих, цільових і керованих дій з метою реалізації завдання, поставленого власне особистістю чи іншими людьми), завдання (цільова кінцева дія, спрямована на розв'язання поставлених проблем), загальних компетентностей учасника акту спілкування, що стосуються знань, умінь (загальних), особистісної зумовленості, вміння навчатися. Відповідно до загальноєвропейських рекомендацій мовну освіту розглядають через призму кількох рівнів володіння іноземною мовою: A1, A2 як загальний рівень; A2+, B1, B1+, B2, B2+ як високі рівні; C1, C2 як досконалий рівень володіння мовою. Визначення цих рівнів будується на основі формування *мовної і мовленнєвої компетентностей, риторичної культури мовців* [4, с. 16-20].

Формування риторично-мовленнєвої культури – тривалий і складний процес, що передбачає врахування різних її аспектів, як-от: етичного, емоційно-інтелектуального, мовного, мовленнєвого (володіння функціональними стилями та ін.), комунікативно-прагматичного, власне риторичного тощо. В основі формування риторично-мовленнєвої культури насамперед лежить ідея розвитку мислення і мовлення мовної особистості. Умовами ефективного забезпечення цього процесу на заняттях з польської мови є врахування **принципів розвивального навчання**: *принцип персонального цілевизначення в навчанні; принцип внутрішньо мотивованого учіння і навчання польської мови та свідомої риторичної діяльності; принцип проблемності як урахування зони найближчого розвитку студента; принцип емоційності навчання та уваги до образотворення засобами мови; принцип індивідуалізації та диференціації навчання; принцип моделювання комунікативних, зокрема й риторичних, ситуацій та шляхів їх розв'язання; принцип внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків, в основі яких має бути мова, польська культура, історія, географія; принцип домінування функціональної граматики над описовою; принцип текстоцентризму у створенні культуродоцільного освітнього середовища; принцип технологічності та інноваційності навчання; принцип взаємозв'язку самооцінювання, взаємооцінювання*

й зовнішнього оцінювання процесу і результату навчання за наперед визначеними критеріями; принцип студентської рефлексії в навчанні.

На основі наведених принципів кожен викладач може створити власну навчально-методичну систему з використанням різних методів: мовно-мовленнєвих вправ, риторичних завдань, проєктів, конкурсів, аргументативного есе та ін. Для ефективного розроблення змісту і технологій польськомовної освіти корисно буде скористатися ідеями, поданими в працях [4], [5], [8], [14], [15].

У контексті сказаного викликає інтерес методика мозаїчного навчання. Е. Мазур, розглядаючи текстоутворювальні компетентності в навчанні польської мови як іноземної за рівнями B2 та C1 (на прикладі аргументативного тексту) наголошує, що відповідні навички письма, які ідеально формують мовні компетентності, можна поєднувати з вивченням лексики, говоріння та слухання. Письмова комунікація, розвиваючи інші мовні навички, може бути ефективною завдяки мозаїчному навчанню. Поняття мозаїчного навчання стосується блочного (інтегрованого) навчання, що полягає в об'єднанні декількох напрямів освіти та проведенні серії занять, за які відповідає один педагог. Перевага такого способу – це узгодженість, ефективність та привабливість викладання мови. Начебто не пов'язані між собою й один із одним прийоми і методи вправ та розвитку індивідуальних навичок на практиці приводять до оволодіння й кращого знання польської мови, починають утворювати логічне ціле, тобто мозаїку. Зазначена методика навчання іноземної мови означає вибір багатьох завдань для виконання, організацію вправ за декількома групами відповідно до основних компетентностей, а саме: з аудіювання, письма, читання та говоріння. Мозаїчне навчання має на меті розширити словниковий запас, стимулювати осмислення текстів, писемне спілкування та розвивати вміння говорити, слухати на прикладі реалізації обраних питань, що формують тематичні цикли [12].

Окреслимо ефективні практики, які дають позитивний результат у справі формування риторично-мовленнєвої культури студентів на заняттях з польської мови, і запропонуємо відповідні методичні рекомендації за кількома напрямками навчальної діяльності.

1. Збагачення словника студентів фразеологізмами, прислів'ями, приказками і т. ін. У межах цього напрямку варто розглянути зі студентами польські прислів'я, приказки (як варіант, з дослівним перекладом), зокрема за збіркою, яку уклав Г. Бігун [9]. Наприклад:

Co dwie głowy, to nie jedna. (*Що дві голови, то не одна.*)

Mądrej głowie dość dwie słowie. (*Мудрій голові достатньо два слова.*)

Wmętniejwodzie ryby łowić. (*У каламутній воді рибу ловити.*)

Czyj chleb jesz, temu kadź. (*Чий хліб їси, того прославляй.*)

Co wie Grześ, to i sąła wieś. (*Що знає Гресь, те знає все село.*)

Nie czas modlitwy po przegranej bitwie. (*Не час молитви після програної битви.*)

Ефективність окресленої роботи залежатиме від тлумачення, обговорення студентами узагальнено-образного значення прислів'їв і приказок, наведення аргументів на підтвердження думки, вираженої в народних висловах. Як продовження роботи за цим напрямом можна запропонувати студентам короткий опис життєвих ситуацій, а вони мають дібрати відповідні за смыслом прислів'я, приказки. Наведемо приклади ситуацій для пошуково-комунікативної роботи: 1) дружні люди живуть у тісноті, однак це не дратує їх, не заважає їм жити мирно; 2) що більше людина працює, то досконалішою стає її майстерність; 3) як немає вибору, то потрібно миритися з тим, що в інших умовах було б неприйнятним; 4) великі справи роблять поступово, а не за одним разом; 5) молода людина повчає досвідчену, старшу людину, чого, власне, робити не потрібно; 6) незначну подію хтось оцінює як дуже значне і важливе явище, перебільшує. Якщо викладач вибере групову форму виконання ситуаційних завдань, це дасть змогу студентам вчитися співпрацювати, обмінюватися досвідом, думками щодо того, чи траплялися з ними подібні ситуації, розуміти суть мови не лише як засобу спілкування, а і як виразу мудрості народу, його духовної культури, що оприявлено в народних висловах.

У цьому контексті також важливим аспектом є фіксування польських ідіом саме в активному словниковому запасі студента-філолога. Цьому сприяє запропонована авторами підручника «*Kiedyś wrócisz tu...*» Е. Ліпінською та Е. Г. Домбською схема, за якою ідіоматичні вислови добираються не до конкретної теми чи ситуації, а фокусуються довкола певного слова-концепту, наприклад, «*Wyrażenia idiomatyczne ze słowami LATA*», при цьому описово пояснюється їх значення. «*Z biegiem lat – w miarę upływu czasu, z czasem; przed laty – dawno temu; od niepamiętnych lat – od bardzo dawna; lata chude i lata tłuste – okres biedy i niepowodzeń, po nim okres dobrobytu i pomyślności; stare lata – na starość; mieć swoje lata – być dorosłym; sto lat (żyj nam) – formula życzeń imieninowych i urodzinowych*» [11, с. 98].

Досвід роботи зі студентами переконує, що ефективним способом збагачення словникового запасу для вироблення риторичної культури є укладання кожним «Словника мовних прикрас» на матеріалі фразеологізмів, прислів'їв, приказок, афоризмів і сентенцій тощо. Для посилення мотивації навчання

студентів можна залучати до створення мемів, коміксів на основі укладеного словника. Усе це стимулює позитивне ставлення студентів до змісту і процесу навчання польської мови.

2. Одним із напрямів у пропонованій системі є робота студентів із текстом – художнім, риторичним. У межах цього напрямку варто запропонувати студентам виразно прочитати образний текст польського письменника, наприклад фрагмент із сонета А. Міцкевича «До Німану»:

Niemnie, domowa rzeko moja! gdzie są wody,
Które niegdyś czerpałem w niemowlęce dłonie,
Na których potem w dzikie pływałem ustronie,
Sercu niespokojnemu szukając ochłody? [13].

Відповідно до наведених рядків звертаємо увагу зі студентами, з одного боку, на те, як звертання, риторичний оклик і риторичне запитання виражають емоційність мовлення; а з іншого, як, поєднавши різні виражальні засоби, автор-романтик передав усе тепло і ніжність, які відчував до ріки свого дитинства:

Мій рідний Німане! Куди сплили ті води,
Що я в дитячі їх зачерпував долоні,
Що ними плавав я по дикому затоні,
Для серця буйного шукавши охолоди? (Переклад М. Рильського) [7].

Затим пропонуємо студентам довести (аргументувати), що можливості для створення образу безмежні, а закономірності образотворення визначаються всім досвідом людського життя. Відтак логічним буде дати творче завдання: створити образну мініатюру чи висловити польською мовою власне образне звернення до ріки дитинства чи до рідного (улюбленого) міста, з якими у студента пов'язані приємні спогади, – це є умовою для образотворення, вираження прирощеного смислу в слові, словосполученні, реченні чи тексті.

У системі текстової роботи з метою формування риторичної культури студентів-філологів додатковими до аналітичних, інтерпретаційних, творчих завдань є завдання на переклад риторичних текстів польською мовою. Відповідно студентам можна запропонувати зробити послідовний переклад тексту чи його фрагменту з української мови польською мовою. Гарним дидактичним матеріалом для перекладу може бути насичений культурними смислами фрагмент доповіді І. Драча «Вимирання слова», що була виголошена на XIII науковій конференції «Мова і культура» імені проф. С. Б. Бураго 29 червня 2004 р.

Здавалося б, недоречно говорити про вимирання Слова в часи його гіперпродукції, небувалої експансії та агресивності, коли весь світовий простір захаращений людськими голосами й письменами. Але мається на увазі не сума продукцій органів звукоутворення та графічної апаратури, не ті мертві слова, що панують у «структурі володіння» (Е. Фромм), а Слово з великої літери, яке в'яже людину з глибинами буття – у вимірах космічному, історичному, етнокультурному, особистісному. Слово не просто як член речення, а як носій мудрості, софійності, у значенні, близькому до давньогрецького «Логос». Звичайно, це слово ще не зовсім зникло, але його дедалі жорсткіше витісняють у вузькі спеціальні сфери – філософії (вона саме в XX ст. дала особливо глибокі аналізи феномена мови!), культурології, етнології, елітарної поезії тощо, – і парадоксальним чином саме в цьому немовби й дуже сприятливому контексті, але під дією інших чинників (Жиль Ліповецькі: «пустеля перемагає») Слово перестає бути реальним духотвірним началом у людських спільнотах. Саме в цьому сенсі й доводиться говорити про вимирання Слова, і цей процес, на мій погляд, має кілька вимірів (І. Драч).

Наведений текстовий фрагмент може бути використаний не лише для перекладу, а і як зразок для наслідування риторичного мистецтва.

3. У системі формування риторично-мовленнєвої культури студентів на заняттях із польської мови окремим напрямом навчальної роботи є побудова й виголошення студентами публічних виступів на різні теми: «Національні символи Польщі», «Легенди польських міст», «Видатні поляки», «Україна і Польща: що нас зв'язує», «Польська лексикографія в іменах», «Лікарські рослини в польських легендах і переказах» та ін. На підготовчому етапі до відповідної текстотвірної діяльності доцільно провести орфоепічний тренінг «Усе про Польщу: крок до виступу»; комунікативний практикум «Що ти знаєш про Польщу...»; тренінг із написання текстів різних жанрів (привітання, побажання, комплімент, повідомлення, запрошення, реклама, лист та ін.); змагання на кращого оповідача історій, міфів; конкурс на створення колажу чи комп'ютерної презентації «Моє студентське життя» й озвучення коментарів до самопрезентації; диспут з питань польської культури та ін.

Ідея пропонованої системи роботи передбачає взаємозв'язані навчальні дії: збагачення словника студентів, сприймання зразків ораторського мистецтва, їх аналіз, інтерпретація, наслідування, аналіз

комунікативних ситуацій, комунікування, створення власного риторичного тексту в різних жанрах та ін. Ефективними інструментами оцінювання є звіт студента, есе, риторичне портфоліо.

Описані практики можуть скласти основу методики мозаїчного навчання польської мови, орієнтованого на формування риторично-мовленнєвої культури майбутніх учителів-полоністів. Окреслена робота розширює словниковий запас, студентів, збагачує їхній світогляд, соціокультурний досвід, розвиває культуровідповідне мислення, навички працювати з інформаційними джерелами, здатність продукувати оригінальні ідеї, мовні образи, розв'язувати проблеми, аргументувати думки, виробляє комунікативні вміння, здатність обговорювати спірні питання, будувати й виголошувати виступ, впливаючи на почуття, думки, волю слухачів та ін.

Формування риторично-мовленнєвої культури майбутніх учителів-полоністів відбувається не лише на заняттях з практичного курсу сучасної польської мови. Провідне значення в цьому процесі відіграють міжпредметні зв'язки з іншими дисциплінами, з-поміж яких – емісія голосу, лінгвокраїнознавство, орфоепічний практикум, теоретичний курс сучасної польської мови, виразне читання та ін. Курс емісії голосу, що в Польщі є обов'язковим для всіх напрямів, які готують майбутніх учителів, дає уявлення студентів про його знаряддя праці, а саме голос. Ця дисципліна охоплює такі розділи: «Емісія та гігієна голосу в професії вчителя», «Лінгвістичні основи комунікації», «Анатомія та фізіологія мовленнєвих органів», «Психологічні аспекти емісії голосу», «Систематика хвороб мовленнєвих органів» та ін., що допомагає філологу якісно підготуватися до виконання завдань, які становлять основу формування його риторично-мовленнєвої культури. Лінгвокраїнознавство розширює горизонти базових знань студентів-полоністів про Польщу, її культуру, звичаї, традиції, історію. Орфоепічний практикум допомагає виробити правильну вимову та нормативне наголошування слів польської мови, яке може варіюватися в залежності від стилів та ситуацій мовлення. Наприклад, у польській літературній мові в словах латинського походження на зразок *matematyka*, *polityka*, *fizyka* має зберігатися загальний для слов'янських мов наголос, що для пересічного поляка доволі складно, адже для польської мови характерний наголос на передостанньому складі, тобто більшість вживає саме такі форми, як *matematyka*, *polityka*, *fizyka*, нормативна форма літературної вимови в невимушеній ситуації неофіційного мовлення може бути розцінена як зверхність. Теоретичний курс сучасної польської мови презентує мовні рівні як упорядковану цілісність взаємозалежних елементів, що становить основу фахової підготовки майбутнього вчителя-полоніста і є підґрунтям для культивування його мовленнєво-риторичної культури. Курс виразного читання готує до публічних виступів та правильного декламування художніх текстів.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, риторично-мовленнєва культура містить комунікативно-мовленнєвий і риторичний складники. Наведені принципи і способи навчання становлять необхідні умови формування риторично-мовленнєвої культури студентів-полоністів у межах вивчення фахових дисциплін. Чітке розуміння суті риторичної культури має важливе значення для послідовного формування її в майбутнього вчителя у процесі навчання польської мови. Описані приклади навчальних видів роботи можуть надихнути творчих викладачів польської мови плідно адаптувати відповідні методичні ідеї до різних умов мовної освіти. Урахування визначених принципів і методичних рекомендацій щодо виховання риторично-мовленнєвої культури студентів дасть змогу обґрунтовано розроблювати відповідні сценарії навчальних занять з польської мови, варіативні методики та ефективно реалізовувати їх у практиці мовної освіти. Питання риторичної підготовки студентів-полоністів залишається відкритим для подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дорогович Н. О. Синтаксична сполучуваність польських дієслів: особливості викладання україномовним студентам. *Прикарпатський вісник НТШ. Слово*. 2019. № 3(55). С. 237–244.
2. Залюбівська О. Б. Риторична культура у колі суміжних понять (до питання визначення риторичної культури). *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2012. № 6. С. 42–47. URL: <http://visnyk.vntu.edu.ua/article/view/2509/2700> (дата звернення: 11.02.2020).
3. Контрастивна граматики української та польської мов : навч. посібник для вищ. навч. закладів / В. І. Кононенко, І. В. Кононенко. Київ : Слово, 2010. 391 с.
4. Кравчук Алла, Ковалевський Єжи. Методика викладання польської мови. Мова і культура в полоністичній дидактиці в Україні(польською мовою) : підручник для вищих навчальних закладів. Київ : ІНКОС, 2017. 324 с.
5. Лобас Н. *Mów po polsku. Розмовляй польською мовою*. Тернопіль : Крок, 2010. 194 с.
6. Мамчур Лідія. Формування мовно-риторичної компетентності майбутнього вчителя-словесника. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8 (Ч. 2). С. 182–186.
7. Міцкевич А. До Німану. Переклад. Рильський М. URL: http://ukrbooks.com/ua/Do_Nimanu/ (дата звернення: 11.02.2020).

8. Подлевська Н. В. Філологічна освіта студентів-полоністів в аспекті реалізації міжнародних проєктів. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2018. Випуск 14. С. 164-176. URL: file:///d:/Users/oksana/Downloads/apftp_2018_14_18.pdf. (дата звернення: 11.02.2020).
9. Прислів'я та приказки шістьма мовами: близько 2200 одиниць / Уклад Г. Бігун. 2-е вид., випр. і доп. Київ : ТанDEM, 2003. 320 с.
10. Яковенко Л. І. Про один з аспектів викладання польської мови як іноземної. С. 180–186. URL: <http://slovzbir.onu.edu.ua/article/download/131818/128167>. (дата звернення: 11.02.2020).
11. Lipińska E., Dąmbska E. G. Kiedyś wrócisz tu... Część 2: By szukać swoich dróg i gwiazd. *Językpolskidlacudzoziemców. Seria pod redakcją Wł. Miodunki*. Kraków : Towarzystwo Autorów i Prac Naukowych «Uniwersitas», 2005. 292 s.
12. Mazur Elżbieta. Kompetencje tekstotwórcze w nauczaniu języka polskiego jako obcego na poziomie B2 i C1 (na przykładzie tekstu argumentacyjnego). *Kształcenie językowe... Dydaktyka polonistyczna*. 2017. NR 3 (12). С. 243–254.
13. Mickiewicz Adam. Wiersze wybrane. URL: <https://literat.ug.edu.pl/amwiersz/0027.htm> (дата звернення: 11.02.2020).
14. Pelc T. Teraz polski. Gry i ćwiczenia komunikacyjne. Podręcznik dla nauczycieli języka polskiego jako obcego. Łódź : WING, 1997. 180 s.
15. Seretny A., Lipińska E. ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego. Warszawa, 2016. 332 s.

REFERENCES

1. Dorogovych, N. O. (2019) Syntaksychna spoluchuvannist polskykh diyesliv: osoblyvosti vykladannya ukrayinomovnym studentam [Syntactic compatibility of the Polish verbs: features of teaching Ukrainian-language students]. *Prykarpatskyj visnyk*. 3(55). S. 237–244 [in Ukrainian].
2. Zalyubivska, O. B. (2012) Rytorychna kultura u koli sumizhnykh ponyat (do pytannya vyznachennya rytorychnoyi kultury) [Rhetorical culture in the circle of contiguous concepts: to the question of determination of rhetorical culture]. *Visnyk Vinnyckogo politekhnichnogo instytutu*. 42–47. URL: <http://visnyk.vntu.edu.ua/article/view/2509/2700> [in Ukrainian].
3. Kontrastyvna gramatyka ukrayinskoyi ta polskoyi mov: [Contrasting grammar of the Ukrainian and Polish languages]. Kyiv: Slovo. 391 s. [in Ukrainian].
4. Kravchuk, Alla, Kovalevskyi Yezhy (2017). Metodyka vykladannya polskoyi movy. Mova i kultura v polonistychnij dydaktyci v Ukraini [Methodology of teaching of Polish: language and culture in the Polish didactics of Ukraine]. Kyiv: INKOS. 324 s. [in Ukrainian].
5. Lobas, N. (2010) Mów po polsku. Rozmawiaj polskoyu movoyu [Speak in Polish language]. Ternopil: Krok. 194 s. [in Ukrainian].
6. Mamchur, Lidiya (2013). Formuvannya movno-rytorychnoyi kompetentnosti majbutnyogo vchytelya-slovesnyka [Forming of linguallly-rhetorical competence of future teacher-philologist]. *Problemy pidgotovky suchasnogo vchytelya*, 8 (Ch. 2). S. 182–186. [in Ukrainian].
7. Miczkevych, A. Do Nimanu. Pereklad. Rytskyj M. [To Neman. Translation]. URL: http://ukrbooks.com/ua/Do_Nimanu/ [in Ukrainian].
8. Podlevska, N. V. (2018) Filologichna osvita studentiv-polonistiv v aspekti realizaciyi mizhnarodnykh proektiv [Philological education of Polish students is in the aspect of realization of international projects]. - *Aktualni problemy filologiyi ta perekladoznavstva*, 14. S. 164–176. URL: https://Users/oksana/Downloads/apftp_2018_14_18.pdf. [in Ukrainian].
9. Pryslivya ta prykazky shistma movamy [Proverb and saying by six languages]. K.: Tandem. 320 s. [in Ukrainian].
10. Yakovenko, L. I. Pro ody z aspektiv vykladannya polskoyi movy yak inozemnoyi [About one of aspects of teaching of Polish as foreign]. S. 180–186. URL: <http://slovzbir.onu.edu.ua/article/download/131818/128167> [in Ukrainian].
11. Lipińska, E., Dąmbska E. G. (2005). Kiedyś wrócisz tu... Część 2: By szukać swoich dróg i gwiazd. *Język polski dla cudzoziemców. Seria pod redakcją Wł. Miodunki*. Kraków : Towarzystwo Autorów i Prac Naukowych «Uniwersitas». 292 s. [in Polish].
12. Mazur Elżbieta (2017). Kompetencje tekstotwórcze w nauczaniu języka polskiego jako obcego na poziomie B2 i C1 (na przykładzie tekstu argumentacyjnego). *Kształcenie językowe... Dydaktyka polonistyczna*, 3 (12). S. 243–254. [in Polish].
13. Mickiewicz Adam. (2017). Wiersze wybrane. URL: <https://literat.ug.edu.pl/amwiersz/0027.htm> [in Polish].
14. Pelc T. (1997) Teraz polski. Gry i ćwiczenia komunikacyjne. Podręcznik dla nauczycieli języka polskiego jako obcego. Łódź : WING. 180 s. [in Polish].
15. Seretny A., Lipińska E. (2016). ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego. Warszawa. 332 s. [in Polish].